

Madesjö kyrka

Antikvarisk medverkan vid exteriör renovering av bårhuset

Madesjö kyrka, Madesjö socken, Nybro kommun, Kalmar län, Småland,
Nybro pastorat, Växjö stift

Ellen Olsson

Kalmar läns museum
Kyrkoantikvarisk rapport 2019

Kalmar läns museums bebyggelseenhet

Kalmar läns museums bebyggelseenhet utför antikvarisk medverkan vid förändringar och renoveringar av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse/ bebyggelsemiljöer. Flera medarbetare är också certifierade som sakkunnig kontrollant av kulturvärden enligt Plan- och bygglagen.

Kalmar läns museum kan även erbjuda expertis inom exempelvis land- och marinarkologi, konservering och kulturmiljöpedagogik.

www.kalmarlansmuseum.se

Antikvarisk medverkan – vad är det?

Alla kyrkor och kyrkogårdar tillhörande svenska kyrkan byggda före 1940 är skyddade enligt Kulturmiljölagen. Denna lag används också för att skydda vissa andra byggnader, så kallade byggnadsminnen. I Kalmar län handlar det om ca 135 byggnader, bebyggelsemiljöer, parker etc. När en sådan skyddad miljö ska förändras krävs ett särskilt tillståndsbeslut från länsstyrelsen, som får ställa villkor om hur åtgärderna ska utföras. Samma sak gäller när länsstyrelsen fattar beslut om så kallade byggnadsvårdsbidrag till olika kulturhistoriskt värdefulla miljöer eller byggnader runt om i länet.

För att åtgärderna ska genomföras enligt länsstyrelsens beslut, med antikvariskt perspektiv och traditionella metoder och material "som innebär minsta möjliga skada" på byggnaden eller bebyggelsemiljön ska arbetet följas av antikvarisk expertis, den antikvariske medverkande. Denne ska vara fastighetsägaren och hantverkarna behjälplig med goda råd, följa och dokumentera arbetet samt redovisa genomförda åtgärder i en rapport.

Madesjö kyrka

Antikvarisk medverkan vid exteriör renovering av bårhuset

Madesjö kyrka, Madesjö socken, Nybro kommun, Kalmar län, Småland, Nybro pastorat, Växjö stift

Författare	Byggnadsantikvarie Ellen Olsson (EO)
Foto	Författaren om inget annat anges
Granskad av	Antikvarie Liselotte Jumme (LJ)
Layout	Britt Söderberg
Diarienummer	Kalmar läns museum: 32-170-18 Länsstyrelsen Kalmar län: 433-2363-18
Utgivare	Kalmar läns museum 2019
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-1417-10 från Lantmäteriverket
Utförd av	Kalmar läns museum, Bebyggelseenheten
Kontaktperson	Liselotte Jumme
Beställare	Nybro pastorat
Kontaktperson	Stefan Henrixon (SH)
Hantverkare	Målerifirman Rose Bergström & Son AB (generalentreprenör), Staffan Bergström (SB) Drags Plåt AB (underentreprenör), Johan Hansson (JH)
Projektledare	Tyréns AB, Växjökontoret, Dan Karlsson (DK) som även agerade besiktningman
Renoveringsperiod	Maj t.o.m. okt 2018
Fältbesök skedde	2018-04-24 Dokumentation före åtgärd: SH, Stefan Woxter (SW), Nybro pastorat, SB, Oskar Hansson (OH), Drags Plåt AB, LJ, DK 2018-08-15 Dokumentation under pågående åtgärd: Johnny Strandahl (JS), murare och LJ 2018-08-29 Dokumentation under pågående åtgärd: JS, LJ 2018-09-19 Dokumentation under pågående åtgärd: LJ 2018-10-10 Avslutande besiktning: DK, SH, SB, LJ 2018-10-31 Slutfotografering: LJ
Slutbesiktning	Utförs av Länsstyrelsen i Kalmar län
Övriga handlingar och digitala fotografier	Förvaras i Kalmar läns museums topografiska arkiv

Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Kort om den aktuella byggnaden

Bårhuset vid Madesjö kyrka är ett stenhus med putsade fasader som uppfördes 1761. Det är beläget strax söder om kyrkan, på den äldsta delen av kyrkogården. Från början fungerade byggnaden som kornbod, men det är oklart när byggnaden blev bårhus.

Inga dokumenterade fasadrenoveringar beskrivs i läns museets arkiv. Men det är sannolikt så att bårhusets fasader setts över i samband med genomförda fasadrenoveringar på kyrkan.

Bårhuset skyddas av 4 kap Kulturmiljölagen.

Bårhuset på Madesjö kyrkogård. Odaterat fotografi ur Kalmar läns museums arkiv.

Bårhusets norra och östra fasad före åtgärd.

Bårhusets östra fasad före åtgärd.

Utförda åtgärder

Den antikvariska medverkan har skett i samband med tillståndsgivning för aktuella åtgärder enligt Kulturmiljölagen. Tillstånd utfärdat av Länsstyrelsen i Kalmar län.

Bårhusets fasader

Tillstånd före renovering

Bårhusets fasader är putsade med ett tjockt lager kalkbruk ovanpå ett lager med lerhaltigt bruk samt avfärgad i en ljus ockraton, samma som kyrkan. Det äldre bruket hade viss inblandning av tagel. Det fanns en del lagningar sedan tidigare renoveringar varav flera var utförda med cementhaltigt bruk. Sockeln är i betong sedan någon sentida renovering och avfärgad i en grå ton. Fasaderna har en speciell struktur med en slevdragen yta. Det fanns behov av renovering p g a partiellt putsbortfall och algpåväxt.

Bårhuset före åtgärd. Exempel på skador i putsen.

Bårhusets södra östra västra fasad före åtgärd.

Bårhuset under pågående åtgärd. Ställningar är uppe, fasaden har rengjorts och lös puts har knackats ner.

Bårhuset under pågående åtgärd. Utförda putsläggningar på södra fasaden.

Bårhuset under pågående åtgärd. Här har putslagningar utförts på fasaderna.

Bårhusets östra fasad under pågående åtgärd.

Bårhusets östra fasad efter åtgärd.

Bårhusets västra respektive norra fasad efter åtgärd.

Vidtagna åtgärder

Hela ytan sandblästrades (JOS-blästrades) mycket lätt och tvättning utfördes. En del tidigare utförda lagningar av cementhaltigt bruk togs bort, dock inte de som satt mycket bra. Där tydliga skador fanns knackades också puts bort för att få en bra yta för lagning. Efter tvättning stockades skadade delar av ytan ut med lufthärdande kalkbruk, blandning 1:3. I kalkbruket blandades lite tagel för att efterlikna det äldre bruket. Därefter påfördes ytterligare ett lager lufthärdande kalkbruk, blandning 1:3 över de utstockade ytorna. Detta bruk drogs delvis ut över den gamla angränsande putsen för att bilda en jämn övergång mellan lagningarna och den befintliga putsen. Lagningarna kvastades slutligen för att ytterligare jämna till ytan mellan gammal och nu puts.

En kulörundersökning genomfördes på bårhuset för att fastställa vad byggnaden varit målad i för kulörer innan. Följande kulörer hittades, listade ytterst och sedan vidare in mot äldre lager:

NCS S 1515-Y40R (Gulröd (Aprikos))

NCS S 1010-Y80R (Rosa)

NCS S 0502-Y (Varmvit)

Det beslutades att bårhuset skulle få samma kulör som kyrkan, precis som före renoveringen. Alla fasader kalkades med sju lager traditionell kalkfärg i en svagt gulrosa kulör enligt följande recept:

400 gram guldocker

300 gram bränd umbra

25 kg kalkpasta (Målarkalk Kulekalk)

Fasaderna för- och eftervattnades med kalkvatten.

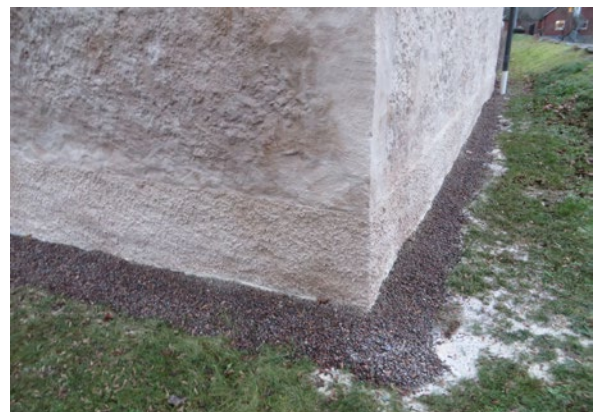
Sockeln behövde inte lagas utan enbart avfärgas. Sockeln avfärgades först med en vattenglasfärg av märket Keim Soldalit (9541 alt. NCS S 7502-Y) och sedan med kalkfärg (som offer-skikt) i samma kulör som fasaderna. Detta för

att få en jämnare övergång mellan de delar som är putsade med kalkbruk och de som är putsade med cementhaltigt bruk.

Hängrännan av koppar mot söder var trasig. Denna löddes ihop.

Bårhusets östra och södra fasader efter åtgärd.

Detalj av fasad där man ser fasadernas varierande äldre putsstruktur. Här ser man också sockeln i mer enhetligt putsstruktur.

Porten in till bårhuset före åtgärd.

En av luckorna före åtgärd.

Luckan på östra gaveln med året 1761 efter åtgärd.

Port och fasadluckor

Tillstånd före renovering

Porten och luckorna var målade med linoljefärg i en mörkt grön kulör. Färgen var matt och i behov av ommålning. Belagen till porten var rostiga och i behov av rostskydd och ommålning.

Vidtagna åtgärder

Port, luckor, beslag, och gångjärn målades med linoljefärg från Engwall & Claesson en mörkt grön kulör (NCS S 8005-G80Y). Som grundfärg på beslag och gångjärn användes klassisk linoljebaserad blymönja från Introteknik AB. Träytor rengjordes, skrapades och slipades lätt. Trärena ytor grundmålades med linoljefärg i samma mörkgröna kulör som innan, förtunnad enligt tillverkarens anvisning. Mellanstrykning och färdigstrykning utfördes två gånger med oförtunnad linoljefärg.

Porten efter ommålning.

Kommentarer

Fasaderna har till stora delar en mycket gammal puts, troligen till delar från 1700-talet. I samråd mellan pastorat, entreprenör och antikvariskt medverkande beslutades att utföra fasadrenoveringen mycket varsamt och undvika större åtgärder. Om man beslutat att göra en kraftfullare rengöring och ta ner all puts med bom hade sannolikt all puts tagits ner. Detta hade påverkat byggnadens kulturhistoriska värden negativt. Bårhusets ålderdomliga karaktär kunde nu bevaras vilket innebär att putsstruktur och kulör varierar över ytan. Valet av lufthärdande kalkbruk gjordes anpassat efter befintliga äldre putslager.

Efter utförda arbeten med fasaderna var dessa flammiga. Detta beror sannolikt dels på att kalkfärgen är rik på pigment men särskilt på att bårhuset är nedkyllt till 6 grader invändigt året om. När bårhuset slutar kylas invändigt kommer flammigheten sannolikt försvinna. Detta planeras ske i samband med det nya begravningskapellet i Nybro kommer till större användning inom kort.

Sändlista

Länsstyrelsen i Kalmar län, endast digitalt

Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 114 84 Stockholm, 2 ex

Kalmar läns museum, topografiska arkivet, 1 ex

Nybro pastorat, Box 124, 38 222 Nybro, 1 ex

Växjö stift, endast e-post: vaxjostift.kyrkoantikvariskafragor@svenskakyrkan.se

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

